

STATYBŲ PLĖTROS URBANIZUOTOSE TERITORIJOSE
NEIGIAMO POVEIKIO VIETINEI APLINKAI ĮVERTINIMAS

Olga Regina Šostak

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
El. paštas: Olga-Regina.Sostak@vgtu.lt

Santrauka. Šiame straipsnyje nagrinėjama, kaip tankinant pilnai urbanizuotų teritorijų užstatymą yra pabloginamos aplinkinių namų gyventojų (trečiųjų asmenų) gyvenimo sąlygos dėl neigiamo statybos poveikio vietinei aplinkai. Ypatingas dėmesys skiriamas pagrindinių pažeidimų nustatymui planuojant teritorijas, nes jie tiesiogiai turi įtakos sveikos ir harmoningos darbo ir poilsio aplinkos praradimui ne tik tretiesiems asmenims, bet ir būsimiems naujai statomo namo gyventojams. Išnagrinėta teismų praktika ir remiantis Administracinių Bylų Teisenos Įstatymu (toliau ABTI) nustatyta kas ir kaip užginčijama esant pažeidimams aplinkosaugos klausimais.

Reikšminiai žodžiai: Investicinis statybos procesas, teritorijų planavimas, miestų plėtra, subjektinė teisė į saugią, švarią ir sveiką aplinką, trečiųjų asmenų teisių gynimas.

Įvadas

Daugelyje mūsų miestų dalių vyksta intensyvios komercializacijos, žemės naudojimo bei užstatymo transformacijos (Kaklauskas *et al.* 2007a; Turskis *et al.* 2006; Zavadskas *et al.* 2004). Viena vertus, tai yra natūralus apleistų vertingiausių miesto dalių atsinaujinimo etapas, nes nacionalinės ekonomikos plėtra neįmanoma be statybos: statybos produktas – įvairių rūšių statiniai – yra būtini žmonių gyvenimui, darbui ir kitų socialinių poreikių tenkinimui (Urbanavičienė *et al.* 2009). Kita vertus, proceso eiga ir pasekmės rodo šio atsinaujinimo proceso spragas. To priežastimi laikytume miestų planavimą ir vizualinio identiteto apsaugą reglamentuojančių įstatymų trūkumus (nereikėtų tikėtis, kad investuotojai visada atsisakytų egoistinių siekių dėl miesto vertybių ir pan). Keli Europos miestų pavyzdžiai parodė, kad plėtra gali būti nukreipta į miesto vidų (McDonald *et al.* 2009; Kaklauskas *et al.* 2009). Šiuo metu ir Lietuvos miestuose taip pat vyksta koncentruota plėtra (Zavadskas *et al.* 2009; Burinskienė 2009; Jakaitis *et al.* 2009). Tai suteikia galimybę naudoti egzistuojančią infrastruktūrą, taip pat miesto dykynių panaudojimą. Toks Darnios plėtros politikos įgyvendinimas yra vienas iš sudėtingiausių uždavinių ir iššūkių visai bendruomenei. Darnios miestų plėtros planavimas turi remtis sisteminiu požiūriu (Burinskienė, Rudzkienė 2009; Lahdenpera 2009). Šiuo metu pasaulyje labai intensyviai vyksta debatai dėl ilgalaikės miestų plėtros ir, atrodytų, jog kompaktiški (nedideli) miestai yra vienas iš geriausių ilgalaikės plėtros realizavimo būdų, tačiau būtina įvertinti atsirandantį neigiamą statybų poveikį vietinei aplinkai ir verslui. Kadangi

statybų procesas yra ilgas ir sudėtingas, reikia skirti ypatingą dėmesį statyboms, kurios vyksta jau urbanizuotose teritorijose. Reikia įvertinti koku mastu statybų procesas pablogins vietinių gyventojų (trečiųjų asmenų) gyvenimo sąlygas statybų periodu (dulkės, triukšmas ir t.t.) (Baltrėnas *et al.* 2008) ir koku mastu gyventojų sąlygos gali pablogėti įgyvendinus statybų projektą (gali susidaryti per didelis gyventojų tankumas, transporto priemonių padidėjimas, apželdinimo sumažėjimas ir t.t.) (Mickaitytė *et al.* 2008; Baltrėnas *et al.* 2007a, 2007b). Iš vienos pusės investicijos statybose duoda ženklų įnašą nacionalinės ekonomikos augimui ir vystymuisi (Viteikienė *et al.* 2007; Lo *et al.* 2005). Iš kitos pusės, duoda neigiamą poveikį, į kurį būtina atsižvelgti projektų planavimo ir sutarčių pasirašymo etapuose (Mitkus 2005).

Vienas iš pagrindinių straipsnio tikslų yra įvertinti kokią neigiamą poveikį aplinkai gali padaryti statybos urbanizuotose teritorijose, ištirti sveikos ir harmoningos gyvenamosios ir darbo aplinkos sąvokos taikymo Lietuvos Respublikos teisėje ir teismų praktikoje ypatumus, ištirti problemas, kurios pasitaiko ginant minėtas teises.

Kaip jau buvo paminėta, statybos, kurios vyksta jau pilnai urbanizuotose teritorijose tampa vieno iš pagrindinių oro teršimo šaltinių – transporto priemonių padidėjimo priežastimi (ir statybų periodu ir įgyvendinus investicinį statybų projektą). Paskutiniaisiais dešimtmečiais žmonės ėmė labiau suvokti poveikio aplinkai svarbą, todėl atsirado poreikis tai labiau išnagrinėti, t.y., kietųjų ir skystųjų atliekų, oro taršos ir triukšmo poveikį.

Veiksnių, turinčių įtakos aplinkos užterštumui apžvalga

Pagrindiniai aplinkos teršimo šaltiniai yra pramonės įmonės ir transportas. Ypač svarbus vaidmuo tenka kuro – akmens anglies, naftos dujų – degimo procesams (beje, kuras naudojamas visose pramonės šakose ir transporte). Transporto priemonės yra vienas didžiausių Lietuvos miestų aplinkos teršėjų. Miestų teritorijos teršiamos autotransporto išmetamosiomis dujomis, kurios išsiskverbia į visas miestų teritorijas – gyvenamuosius ir pramonės rajonus, miestų centro, ligoninių ir sanatorijų zonas, poilsio zonas. Transporto išmetamosiose dujose yra apie 200 įvairių cheminių junginių. Gyvenimo kokybė mieste didėle dalimi priklauso nuo transporto sistemos funkcionavimo (Jakimavičius, Burinskienė 2009; Scherer 2009). Tai ne tik galimybė žmonėms gyventi visavertį gyvenimą, bet taip pat vietinės ekonomikos klestėjimo garantija. Didėjant gyventojų skaičiui mieste (tame tarpe ir dėl statybų vykstančių urbanizuotose teritorijose), didėja gyventojų tankumas, tenkantis kvadratiniam kilometrui, o dėl to didėja ir eismo intensyvumas. Vis didėjantis eismas daro nemenką neigiamą poveikį aplinkai, gyventojų sveikatai, blogina bendrą gyvenimo kokybę. Transporto sukeliama didelė oro tarša kenkia gyventojų sveikatai, didėja šiltnamio efektas (Kaklauskas *et al.* 2007b). P. Vaitekūnas pastebi, kad transporto priemonių spūstys neišvengiamai verčia ieškoti būdų aplinkos oro užterštumui mažinti. Neigiamą transporto priemonių išmetamų dujų poveikį ir užterštumo lygį galima įvertinti dviem būdais – oro taršos stebėsenos arba teršalų sklaidos modeliavimo būdu. Automobilių išmetamų teršalų skaitiniam modeliavimui atlikti, būtina įvertinti – atmosferos, reljefo, vėjo stiprumo ir krypties sąlygas (Baltrėnas 2008; Vaitekūnas *et al.* 2007).

Oro tarša – tiek vietinio pobūdžio, tiek tarpvalstybinė problema, kurią sukelia tam tikri išmetamieji teršalai, kurie arba vieni arba dėl cheminės reakcijos neigiamai veikia aplinką ir sveikatą. Oro taršos poveikis apstatytai aplinkai yra įvairiapusis, tačiau daugiausia susirūpinimo kelia jos daroma žala sveikatai (Teminė oro taršos strategija). Oro tarša žmogų veikia įvairiai: gali sukelti vėžį, apsigimimus, akių ligas, kvėpavimo organų sutrikimus, padidėja jautrumas virusiniams susirgimams, dažniau sergama širdies ligomis. Užterštas miesto oras gali sukelti didelių sveikatos problemų. Nuodingos medžiagos į organizmą gali patekti: per virškinimo traktą; įkvėpiant per plaučius; per odą; tiesiogiai į kraujotaką pro žaizdas.

Beveik visiems žmogaus organams kenkia vieni ar kiti teršalai. Pavyzdžiui, sieros dioksidas (SO₂), anglies monoksidas (CO), lakieji organiniai junginiai, azoto dioksidai (NO) ir kietosios dalelės (KD) yra pagrindiniai oro taršos

komponentai. Daugelio šių oro taršos komponentų atsiradimo priežastis – automobilių transportas ir kuro deginimas

Toliau trumpai aptarsime oro taršos komponentų neigiamą poveikį žmogaus organizmui:

Sieros dioksidas (SO₂) yra atmosferos teršalas, susidarantis degimo proceso metu (dažniausiai deginant iškastinį kūrą, kuriame yra sieros junginių), taip pat naftos produktų perdirbimo, sieros rūgšties gamybos metu. SO₂ (sieros dioksidas) ir SO₃ (sieros trioksidas) – bespalvės, turinčios specifinį kvapą dujos. Sieros oksidų poveikis sveikatai priklauso nuo jų koncentracijos ore. Sieros oksidai dirgina, sukelia refleksinį kosulį, kvėpavimo takų gleivinių paburkimą, dirgina akių gleivinę. Lietuvoje azoto oksidais labiausiai užteršti didieji miestai – Kaunas, Vilnius, Klaipėda, taip pat Mažeikiai (dėl „Mažeikių naftos“ ir šalia esančios cemento gamyklos) (Pagrindiniai atmosferos teršalai; Kaklauskas *et al.* 2007b).

Pagrindinis **anglies monoksido (CO)** šaltinis aplinkos ore yra motorinis transportas. CO susidaro degant skystajam arba dujiniam naftos kurui. Daugiausia šio teršalo išmeta benzinu varomos transporto priemonės. Dėl CO poveikio suaktyvėja širdies ir kraujotakos sistemos ligos, pablogėja judesių koordinacija ir laiko suvokimas. Manoma, kad CO aplinkos ore padidina širdies smūgio tikimybę, neigiamai veikia vaisiaus vystymąsi.

CO₂ didėjimas ore nėra palankus, kadangi šios dujos praleidžia saulės spindulius, bet sulaiko nuo žemės atspindintus infraraudonuosius spindulius – vystosi šiltnamio efektas. Didėjant CO₂ koncentracijai, O₂ koncentracija ore mažėja. Jei CO₂ pasiekia 4 %, – skauda galvą, ūžia ausyse, žmogus susijaudina; 8–15 % – netenka sąmonės dėl O₂ stokos.

Angliavandeniliai (CmHn) – labai didelė organinių junginių grupė, jie išsiskiria su automobilių išmetamosiomis dujomis nevysiškai sudegus kurui. Angliavandeniliai neigiamai veikia kraujotaką, centrinę nervų sistemą, gali sukelti sąsąraimą, dirginti gleivinę. Policikliniai aromatiniai angliavandeniliai gali sukelti vėžinius susirgimus.

Azoto oksidai (NO_x) yra keli. N₂O – inertinės, nekenksmingos dujos; NO – bespalvės dujos, kurios neigiamai veikia nervų sistemą, mažina kraujospūdį, be to, reaguodamos su deguonimi sudaro labai nuodingas dujas NO₂. NO ir NO₂ dirgina viršutinius kvėpavimo takus, sukelia kosulį, sąsąraimą, didesnės jų koncentracijos veikia plaučius ir gali būti mirties priežastimi. Azoto dioksidas tirpsta vandenyje sudarydamas azoto rūgštį, kuri iškrinta ant Žemės paviršiaus rūgščių kritulių pavidalu. NO₂ dalyvauja fotocheminio smogo susidarymo reakcijose. Beveik visas ore esantis NO₂ atsiranda dėl antropogeninės oro taršos. Pagrindiniai šaltiniai – automobilių transportas ir

kuro deginimas. Azoto oksidai (NO) – bespalvės, bekvapės dujos. NO₂ – raudonai rudos spalvos, nemalonaus kvapo dujos. Lietuvoje azoto oksidais labiausiai užteršti didieji miestai – Kaunas, Vilnius, Klaipėda, taip pat Mažeikiai (dėl „Mažeikių naftos“ ir šalia esančios cemento gamyklos) (Pagrindiniai atmosferos teršalai; Kaklauskas *et al.* 2007b).

Ne visi teršalai atmosferoje yra dujinio pavidalo. **Mažos kietosios dalelės (KD)** ar skysčio lašeliai taip pat gali sudaryti dulkes ar aerozolius, kurie, esant didelėms jų koncentracijoms, yra pavojingi. Dulkės gali sukelti kvėpavimo takų ligas (astmą, bronchitą, emfizemą), gali sutrikti širdies veikla (prasidėti širdies priepuolis) ir išsivystyti plaučių vėžys.

Kietųjų dalelių (KD) padidėjimą lemia :

- transporto sukelta tarša;
- statybos;
- gatvių tiesimo ir remonto darbai;
- patalpų kūrenimas kietuoju kuru;
- nepalankios teršalams išsisklaidyti meteorologinės sąlygos (silpnas vėjas arba štilis, rūkas, dulksna).

Svarbu tai, kad kelių toksinių medžiagų bendras, arba sinergetinis, poveikis, gali būti didesnis arba kitoks nei kiekvienos iš medžiagų atskirai.

P. Baltrėnas (Baltrėnas *et al.* 2008) nurodo, kad mažinti taršą yra vienas prioritetinių aplinkosaugos uždavinių mūsų šalyje. Kiekvieną dieną iš aplinkos oro kokybės kontrolės stočių, įrengtų didžiausiuose Lietuvos miestuose ir pramonės centruose, gaunama operatyvi informacija apie taršą Vilniaus ir Kauno aglomeracijų bei likusios zonos teritorijose. Tai yra pagrindinis oro kokybės vertinimo metodas. Remiantis aplinkos oro kokybės tyrimo stočių informacija, galima daryti išvadą, kad kietųjų dalelių koncentracija tam tikruose rajonuose dažnai viršija leistinas normas. Oro kokybei vertinti taikomas teršalų sklaidos ore matematinis modeliavimas, analizuojami dulkių susidarymo šaltiniai ir pagrindinės priežastys, turėjusios įtakos dulkių koncentracijai.

ES labai daug dėmesio skiriama aplinkos išsaugojimui (Štreimikienė *et al.* 2008). Pripažįstama, kad aplinkos užterštumas turi žalingą poveikį žmonijos raidai, sveikatai, darbingumui, o neigiami padariniai vertinami milijardais eurų. Norint išsaugoti daugelio žmonių sveikatą, reikia numatyti racionalias miestų statybos ir planavimo, taip pat ir gatvių tinklo projektavimo priemones, suformuoti apvažiuojamąsias magistrales ar nenutrūkstamo eismo magistrales, nusistatyti viešojo transporto prioritetinės plėtos planus, statomose teritorijose racionaliai išdėstyti pastatus, taip pat numatyti geriausias priemones siekiant sumažinti aplinkos užterštumą bei triukšmą (Kaklauskas *et al.* 2007b).

Statybų procesas apima daug taršos šaltinių: tai ir visa su transportu susijusi tarša, triukšmas, dulkės ir pan. Ypač statybų procesas kenksmingas jau pilnai urbanizuotose teritorijose.

Siekiant išlaikyti sveiką ir harmoningą gyvenamąją ir darbo aplinką būtina ne tik projektuoti racionalias transporto sistemas, bet ir laikytis kitų miestų teritorijų tankinimo reikalavimų. Nesilaikant miestų tankinimo reikalavimų, neįmanoma sukurti sveiką ir harmoningą gyvenamąją ir darbo aplinką, nes vienu ar kitu būdu tai nulems papildomą oro taršą bei kitokį neigiamą poveikį gyvenamajai ir darbo aplinkai (bus neišlaikyti gaisrinės saugos, higienos, kraštovaizdžio ir kt. reikalavimai).

Toliau šiame straipsnyje bus tiriami reikalavimai gyvenamajai aplinkai tankinant urbanizuotas miestų teritorijas ir galimybės ginti teisę į sveiką ir harmoningą gyvenamąją aplinką.

Teisės į sveiką ir harmoningą gyvenimo ir darbo aplinką gynimas: privataus ir viešojo intereso santykis

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas apriboja privačių asmenų teisę ginti viešąjį interesą. Todėl išsiaiškinimas kokie interesai – privatūs ar viešieji – pažeidžiami, turi esminę reikšmę nustatant trečiųjų asmenų (kaimyninių žemės sklypų gyventojų ir kt.) teisę asmeniškai ginti subjektinę teisę į sveiką gyvenamąją ir darbo aplinką.

Esminiai statybos investicinio projekto sprendiniai yra priimami detaliojo teritorijų planavimo metu. Nagrinėjant teismų praktiką, kuri įvertina trečiųjų asmenų (t. y. asmenų, kurie tiesiogiai nesusiję su investiciniu statybos procesu – kaimyninių sklypų savininkų, naudotojų, gyvenamųjų rajonų bendruomenių ir pan.) reikalavimų pagrįstumą detaliojo teritorijų planavimo ir jo sprendinių įgyvendinimo procese, kai ginčijamais aktais būna pažeistos jų subjektinės teisės, tiesiogiai susijusios su jų teisėmis į sveiką ir saugią aplinką, paaiškėja, kad kai kuriais atvejais teismai, tai laiko siekimu apginti ne savo subjektinės teisės, o viešąjį interesą (Mirkus, Šostak 2008). Be to, vadovaujantis ABTĮ 5 ir 36 straipsnių nuostatomis, teismai konstatuoja, kad pareiškėjai nepriklausomai turinčių teisę ginti viešąjį interesą subjektų kategorijai.

Lietuvos Respublikos teisėje „Viešojo intereso“ sąvoka teisės aktuose nėra atskleista, t. y. įstatymų leidėjas nepateikė viešojo intereso sampratos. Teismų praktikoje laikoma, kad viešasis interesas, taikant ABTĮ, paprastai turėtų būti suvokiamas kaip tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai, o asmens teisė ginti viešąjį interesą administracinių bylų teisenoje api-

brėžiama kaip įstatymų numatytų asmenų teisė, įstatymo numatytais atvejais, kreiptis į administracinį teismą ginant tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai. Todėl administracinis teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, turi nustatyti, ar tai, dėl ko kreiptasi ginant viešąjį interesą, yra objektyviai reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai. Akivaizdu, jog galima situacija, kad asmens subjektinė teisė ar įstatymo saugomas interesas bus akumuliuoti tam tikru mastu su tuo, kas reikšminga, reikalinga, vertinga ne tik konkrečiam subjektui, bet ir visuomenei ar jos daliai, o asmuo, teisme apgindamas savo subjektinę teisę ar įstatymo saugomą interesą, tuo pačiu tam tikru mastu turėtų įtakos viešojo intereso apsaugai. Šiuo atveju negalima teigti, kad esant tokioms aplinkybėms asmuo praranda teisę kreiptis į teismą gindamas savo subjektinę teisę ar įstatymo saugomą interesą, kadangi tai nėra nustatyta įstatymu.

Lietuvos Respublika 2001-10-31 ratifikavo Orhuso konvenciją dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais. Konvencija numato visuomeninių organizacijų teisę kreiptis į administracinį teismą ginant viešąjį interesą aplinkosaugos srityje, jeigu tai gali turėti didelį poveikį aplinkai. Konvencija reglamentuoja tris teisiškas visuomenės galimybes: gauti informaciją apie aplinką, dalyvauti priimant sprendimus aplinkos apsaugos srityje, kreiptis į teismus aplinkos apsaugos klausimais.

Orhuso konvencijos nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad ne tik visuomeninės organizacijos, padedančios spręsti aplinkosaugos problemas, veikiančios pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus, o ir fiziniai asmenys turi teisę ginti viešąjį interesą kreipdamiesi į administracinį teismą srityje, susijusioje su aplinkos elementais: oru, atmosfera, vandeniui, dirvožemiui, žeme, kraštovaizdžiu, gamtos objektais, biologine įvairove. Kadangi Lietuvos teismai aplinkos sąvoką vis dar traktavo siauriau, negu Orhuso konvencija ir ją konkretinantis ES teisės aktai (The Directive 2003/4/EC of the European Parliament and Council of 28 January; The Directive 2003/35/EC of the European Parliament and Council of 26 May 2003), reikėjo tikslinti asmenų, kurių teisė į sveiką ir saugią aplinką pažeista, reikalavimo pagrindus.

Nors teismų praktikoje laikomasi požiūrio, kad viešasis interesas savaime nepaneigiamas ir nėra supriešinamas su individualių visuomenės (ar juos dalies) atstovų interesu, jis yra skirtas įvairiais teisių gynimo aspektais akumuliuoti ir subalansuoti visų bendruomenės (ar jos dalies) narių atitinkamus interesus. Teismai vertina, kad statant gyvenamąjį namą, nesilaikant statinio statybai keliamų reikalavimų, šalia gyvenančių asmenų subjektinė teisė į sveiką ir švarią aplinką apribota. Toks teismo požiūris lėmė, kad

Lietuvos teismų praktikoje buvo suformuluota sveikos ir harmoningos gyvenimo ir darbo aplinkos samprata ir buvo patikslinta kas ir kokia apimtimi gali ginti viešąjį interesą aplinkosaugos klausimais.

Teismų praktika šiuo klausimu iš esmės buvo suformuluota 2007 01 19 LVAT Nutartyje (Administracinė byla Nr. A¹ - 64/07) kurioje nuspręsta, kad pareiškėja (privatus asmuo T. Z.) turėjo teisę kreiptis į teismą gindama viešąjį interesą ir panaikino Vilniaus miesto savivaldybės valdybos sprendimą (kurio buvo patvirtintas detalusis planas) ir statybos leidimą.

Šioje administracinėje byloje pareiškėjai prašė teismo ginti, jų manymu, pažeistas jų teises į sveiką ir harmoningą gyvenamąją, darbo ir poilsio aplinką. Teismas nustatė, kad pareiškėjai yra esančių gretimame su ginčo sklypu (sklypu, kuris yra suformuotas pareiškėjų skundžiamu 2001-06-07 sprendimu dėl detaliojo plano tvirtinimo ir kuriame vykdyti statybos darbus yra išduotas pareiškėjų skundžiamas 2005-03-01 statybos leidimas) namų gyventojai. Teismas pažymėjo, jog iš pareiškėjų skundų matyti, kad savo subjektinę teisę reikalauti skundžiamų sprendimų panaikinimo jie grindžia aplinkybėmis, siekia apginti pažeistą savo, kaip suinteresuotų visuomenės atstovų, teisę į sveiką ir harmoningą gyvenamąją, darbo ir poilsio aplinką bei teisę dalyvauti rengiant skundžiamą detalųjį planą. Skunduose taip pat nurodyta, kad suprojektuotas (pradėtas statyti) namas yra esančioje viešojo vaikų žaidimų aikštelėje ir yra per didelis, būsimieji šio namo gyventojai naudosis bendra gyvenamąja erdve ir infrastruktūra, statant namą ir jį pastačius iškyla grėsmė jų (pareiškėjų) galimybėms patekti į valstybės ir vietinės reikšmės kelius ir gatves, taip pat apsaugai nuo keliamo triukšmo ir vibracijos. Teismas nurodė, kad pareiškėjų nurodyti argumentai ir faktinės aplinkybės paliečia ne tik jų nurodytas, kaip siekiamas apginti, subjektyvias teises, bet ir viešąjį interesą, kuriam apginti ABTĮ nustatyta specialioji (turint omenyje konkrečiai apibrėžtą, turinčių teisę ginti tokį interesą teismine tvarka, subjektų ratą) tvarka. Pareiškėjai nepriklauso turinčių teisę ginti viešąjį interesą subjektų kategorijai (*ABTĮ* 5 str. 3 d. 3 p., 56 str. 1 d.). Todėl teismas padarė išvadą, kad šiai bylai išspręsti yra aktualu nustatyti, kiek pareiškėjų pateikti reikalavimai ir argumentai priklauso viešojo intereso gynimo institutui, kiek jie tiesiogiai paliečia konkrečias pareiškėjų įstatymo nustatytas teises ir ginamus interesus. Pirmuoju atveju (nustačius, kad iš esmės yra ginamas viešasis interesas) skundas, kaip paduotas neįgalinto ginti viešąjį interesą asmens, turi būti atmestas. Antruoju (nustačius, kad yra pažeistos konkrečiai apibrėžtos ir tik su pačiais pareiškėjais siejamos teisės ar įstatymo saugomi interesai) – pažeistos teisės ar įstatymo saugomi interesai gali (turi) būti ginami vienu iš *ABTĮ* 88 straipsnyje nusta-

tytų bTeisimas pripažino, kad privatus teisėtas ir viešasis interesas gali sutapti. Tuomet galima situacija, kai neteisėta veika bus pažeidžiami kartu abu šie interesai. Tokiu atveju, ir atskiras asmuo, kurio teisė ar teisėtas interesas pažeistas, ir subjektas, pagal įstatymą turintis teisę ir (ar) pareigą ginti viešąjį interesą, dėl gynybos gali kreiptis į teisumą. Pareiškėjai prašė teismo ginti jų manymu pažeistas teises į sveiką ir harmoningą gyvenamąją, darbo ir poilsio aplinką. Pabrėžtina, kad sveikos ir švarios aplinkos išsaugojimas yra viešasis interesas. Kartu teisė į sveiką ir švarią aplinką yra ir kiekvieno žmogaus subjektinė materialinė teisė, kurią jis gali ginti teisme. Vadinasi, šiuo atveju viešasis interesas apima privatų teisėtą interesą, tarp jų nėra priešpriešos. Įstatymų analizė leidžia teigti, kad pareiškėjai turi subjektyvines materialias teises tiek aplinkos apsaugos (teisė į sveiką ir švarią aplinką), tiek teritorijų planavimo (teisė dalyvauti planavime) srityse. Šios sritys kartu yra ir viešojo intereso sritys, be to, glaudžiai tarpusavyje susijusios. Taigi šioje situacijoje viešasis interesas ir privatus interesas sutampa.

Minėtoje byloje teismas įvertino, kad pareiškėja T. Z. turi subjektyvines teises į sveiką ir harmoningą gyvenimo ir darbo aplinką. Teismas patikslino, kad aplinka paprastai suprantama kaip gamtoje funkcionuojanti visuma tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršius ir gelmės, oras, vanduo, dirvožemis, augalai, gyvūnai, organinės ir neorganinės medžiagos, antropogeniniai komponentai) ir juos vienijančios natūraliosios bei antropogeninės sistemos. Tokiu būdu byloje įrodyta, kad greta T. Z. gyvenamosios vietos yra statomas per didelis pastatas nesilaikant statybos reglamento nuostatų, tuo pažeista pareiškėjos T. Z. subjektyvinė teisė, kad aplinka betarpiškai susijusi su jos gyvenimo ir veiklos vieta statant naują statinį būtų pakeista (The judgement of the Supreme Administrative Court of Lithuania of 19 January 2007 in the administrative case).

Išvados

1. Tankinant urbanizuotas teritorijas dažnai būna paliečiamos ir trečiųjų asmenų teisės į sveiką ir harmoningą gyvenamąją ir darbo aplinką. Ši poveikį būtina įvertinti kuo ankstesnėje statybos investicinio proceso stadijoje, tai daryti būtina jau rengiant detaliuosius teritorijų planavimo dokumentus.
2. Pagrindinis aplinkos teršimo šaltinis yra transportas. Statybos, kurios vyksta jau pilnai urbanizuotose teritorijose tampa vieno iš pagrindinių oro teršimo šaltinių – transporto priemonių padidėjimo priežastimi. Didėjant gyventojų skaičiui mieste (tame tarpe ir dėl statybų vykstančių urbanizuotose teritorijose), didėja gyventojų tankumas, o dėl to didėja ir eismo intensy-

vumas. Netinkamas urbanizuotų teritorijų tankinimas prisideda prie neracionalios transporto sistemos plėtros ir tuo pačiu netiesiogiai didina aplinkos užterštumą, pažeidžia trečiųjų asmenų teises į sveiką ir harmoningą gyvenamąją ir darbo aplinką.

Literatūra

- Baltrėnas, P.; Fröhner, K. D.; Puzinas, D. 2007a. Jūrų uosto įrenginių triukšmo sklaidos įmonės ir gyvenamojoje teritorijoje tyrimai, *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management* 15(2): 85–92.
- Baltrėnas, P.; Butkus, D.; Nainys, V.; Grubliauskas, R.; Gudaitytė, J. 2007b. Triukšmo slopinimo sienelės efektyvumo įvertinimas, *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management* 15(3): 125–134.
- Baltrėnas, P.; Morkūnienė, J.; Vaitekūnas, P. 2008. Mathematical simulation of solid particle dispersion in the air of Vilnius city, *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management* 16(1): 15–22. doi:10.3846/1648-6897.2008.16.15-22
- Burinskienė, M. 2009. New methodology for sustainable development towards sustainable transportation system, *Technological and Economic Development of Economy* 15(1): 5–9. doi:10.3846/1392-8619.2009.15.5-9
- Burinskienė, M.; Rudzikienė, V. 2009. Future insights, scenarios and expert method application in sustainable territorial planning, *Technological and Economic Development of Economy* 15(1): 10–25. doi:10.3846/1392-8619.2009.15.10-25
- Jakaitis, J.; Paliulis, N.; Jakaitis, K. 2009. Aspects of the national urban policy management under conditions of integrated planning, *Technological and Economic Development of Economy* 15(1): 26–38. doi:10.3846/1392-8619.2009.15.26-38
- Jakimavičius, M.; Burinskienė, M. 2009. A GIS and multi-criteria-based analysis and ranking of transportation zones of Vilnius city, *Technological and Economic Development of Economy* 15(1): 39–48. doi:10.3846/1392-8619.2009.15.39-48
- Jungtinių Tautų Europos Ekonominės Komisijos Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimanant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais [Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters of the United Nations Economic Commission for Europe]. Vilnius, 2000 [žiūrėta 2007–02–21]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/LSP/files/Orhus-internet.doc>.
- Kaklauskas, A.; Zavadskas, E. K.; Banaitis, A.; Šatkauskas, G. 2007a. Defining the utility and market value of a real estate: a multiple criteria approach, *International Journal of Strategic Property Management* 11(2): 107–120.
- Kaklauskas, A.; Zavadskas, E. K.; Vainiūnas, P.; Jonaitis, V. 2007b. *Gyvenimo kokybė*. Lietuvos respublikos statybos technologinė platforma. 109 p.
- Kaklauskas, A.; Zavadskas, E. K.; Šaparauskas, J. 2009. Conceptual modelling of sustainable Vilnius development, *Technological and Economic Development of Economy* 15(1): 154–177. doi:10.3846/1392-8619.2009.15.154-177

- Lahdenpera, P. 2009. Phased multi-target areal development competitions: algorithms for competition allocation, *International Journal of Strategic Property Management* 13(1): 1–22. doi:10.3846/1648-715X.2009.13.1-22
- Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. [The Law on Administrative Proceedings of the Republic of Lithuania]. Vilnius, *Valstybės žinios*, 2000–10–11, Nr. 85–2566.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. sausio 19 d. nutartis administracinėje byloje pareiškėjai T. Z. prieš Vilniaus m. savivaldybės administraciją, Nr.A³–64–07. [The judgement of the Supreme Administrative Court of Lithuania of 19 January 2007 in the administrative case The Applicant T. Z. vs. the Administration of Vilnius City Municipality, No. A³–64–07], [žiūrėta 2007–09–25]. Prieiga per internetą: <<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutart&lang=1>>.
- Lo, S. S. and Yu, W. D. 2005. Time – dependent construction social costs model, *Construction Management and Economics* 23(3): 327–337.
- McDonald, S.; Malys, N.; Malienė, V. 2009. Urban regeneration for sustainable communities: a case study, *Technological and Economic Development of Economy* 15(1): 49–59. doi:10.3846/1392-8619.2009.15.49-59
- Mickaitytė, A.; Zavadskas, E. K.; Kaklauskas, A.; Tupėnaitė, L. 2008. The concept model of sustainable buildings refurbishment, *International Journal of Strategic Property Management* 12: 53–68. doi:10.3846/1648-715X.2008.12.53-68
- Mitkus, S. 2005. Graphical risk and liability allocation models in construction contracts, *Foundations of Civil and Environmental Engineering* 6: 129–144.
- Mitkus, S.; Šostak, O. R. 2008. Peculiarities of defence of public and private interests, *Socialiniai tyrimai* 1(12): 75–93.
- Pagrindiniai atmosferos teršalai* [žiūrėta 2008–02–13]. Prieiga per internetą: <http://193.219.38.28/Apie_tersalus.html>.
- Scherer, M.; Wichser, J.; Venckauskaitė, J. 2009. Alternatives to automated people-mover systems for small but dense populated areas, *Technological and Economic Development of Economy* 15(1): 90–101. doi:10.3846/1392-8619.2009.15.90-101
- Štreimikienė, D.; Esekina, B. 2008. Eu pollution reduction strategies and their impact on atmospheric emissions in Lithuania, *Technological and Economic Development of Economy* 14(2): 162–170. doi:10.3846/1392-8619.2008.14.162-170
- Turskis, Z.; Zavadskas, E. K.; Zagorskas, J. 2006. Sustainable city compactness evaluation on the basis of gis and bayes rule, *International Journal of Strategic Property Management* 10(3): 185–207.
- Urbanavičienė, V.; Kaklauskas, A.; Zavadskas, E. K. 2009. The conceptual model of constructional and real estate negotiation, *International Journal of Strategic Property Management* 13(1): 53–70. doi:10.3846/1648-715X.2009.13.53-70
- Vaitiekūnas, P.; Banaitytė, R. 2007. Modelling of motor transport exhaust pollutant dispersion, *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management* 15(1): 39–46.
- Viteikienė, M.; Zavadskas, E. K. 2007. Evaluating the sustainability of Vilnius city residential areas, *Journal of Civil Engineering and Management* 8(2): 149–155.
- Zavadskas, E. K.; Kaklauskas, A.; Vainiūnas, P.; Šaparauskas, J. A. 2004. A model of sustainable urban development formation, *International Journal of Strategic Property Management* 8(4): 219–229.
- Zavadskas, E. K.; Kaklauskas, A.; Turskis, Z.; Kalibatas, D. 2009. An approach to multi-attribute assessment of indoor environment before and after refurbishment of dwellings, *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management* 17(1): 5–11. doi:10.3846/1648-6897.2009.17.5-11
- 2003 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/4/EB dėl visuomenės teisės gauti informaciją apie aplinką [The Directive 2003/4/EC of the European Parliament and Council of 28 January 2003 on Public Access to Environmental Information], [žiūrėta 2007–10–22]. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0004:LT:HTML>>.
- 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/35/EB, nustatanti visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas [The Directive 2003/35/EC of the European Parliament and Council of 26 May 2003 providing for public participation in respect of the drawing up of certain plans and programmes relating to the environment], [žiūrėta 2007–10–22]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0035:LT:HTML>>.

ASSESSMENT OF THE NEGATIVE IMPACT OF CONSTRUCTION IN URBAN AREAS ON THE LOCAL ENVIRONMENT

O. R. Šostak

Abstract

The article discusses densification of fully urbanised territories, which causes deterioration of living conditions for tenants of neighbouring houses (third parties) due to the negative impact of construction on local environment. Specifically, detection of fundamental right violations during territorial planning is in focus, because not only third parties but also future tenants of the house being constructed suffer loss of healthy and harmonious work and recreational environment as a direct result of such violations. A classifier of fundamental right violations during territorial planning was developed for that purpose. The judicial practice was analysed; persons authorised to contest environmental violations under the Law on Administrative Proceedings (hereinafter LAP) and the scope of their authorisation were determined.

Keywords: Construction investment process; territorial planning; urban development; subjective right to safe; clean and healthy environment; defence of third party rights.